

LUẬN ÁN TIẾN SĨ GIÁO DỤC.

NGUYỄN THỊ BÍCH. *Đổi mới kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của học sinh trong dạy học lịch sử ở trường THCS*

Chuyên ngành: Lý luận và phương pháp dạy học bộ môn lịch sử

Mã số: 62 14 10 05

Trong xu thế toàn cầu hoá với sự phát triển mạnh mẽ của nền kinh tế tri thức, hơn bao giờ hết đổi mới giáo dục trở thành vấn đề cấp thiết đặt ra với tất cả các cấp học, trong đó có các ngành học thuộc hệ thống giáo dục phổ thông nước ta, có ý nghĩa quan trọng đối với hội nhập quốc tế và khu vực. Đổi mới giáo dục phổ thông đòi hỏi phải đổi mới đồng bộ các yếu tố cơ bản của quá trình dạy học, bao gồm: mục tiêu – nội dung – phương pháp, phương tiện - đánh giá. Tuy nhiên, trong thực tế việc kiểm tra, đánh giá ở trường THCS nước ta còn tồn tại nhiều bất cập, chất lượng dạy học bộ môn bị giảm sút. Trong nhiều nguyên nhân, có nguyên nhân từ kiểm tra, đánh giá chưa được coi trọng do tâm lý coi nhẹ một số môn học, đặc biệt là các môn không có trong yêu cầu tuyển sinh vào lớp 10, trong đó có môn lịch sử. Việc học sinh không chăm lo học tập lịch sử cũng như các môn học được coi là “môn phụ” là thực tế diễn ra hiện nay cho thấy vị trí bộ môn càng bị giảm sút, học tập lịch sử mang nặng tính chất đối phó với việc kiểm tra, đánh giá mà ít chú trọng phát triển toàn diện, dẫn tới xu hướng “học lệch”, “học tủ”. Tâm lý coi thường kiểm tra, tiến hành kiểm tra một cách hình

thức đã gây khó khăn cho giáo viên bộ môn trong dạy học, đánh giá xếp hạng học sinh, không thực hiện tốt việc đổi mới mục tiêu, nội dung, phương pháp dạy học. Thực tiễn đó đã đặt ra nhiều vấn đề cần phải giải quyết: Cần một mô hình đánh giá như thế nào cho phù hợp với bộ môn lịch sử, với từng khối lớp học, bài học? Việc đề ra, tiến hành kiểm tra, xử lý kết quả nên thực hiện như thế nào trong khi giáo viên đứng lớp vẫn chưa được trang bị có hệ thống lý luận về đổi mới đánh giá? Nội dung, phương pháp đánh giá cần đổi mới như thế nào?,

Với những lý do nêu trên, nghiên cứu sinh Nguyễn Thị Bích đã lựa chọn vấn đề “*Đổi mới kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của học sinh trong dạy học lịch sử ở trường THCS*” làm đề tài nghiên cứu cho bản luận án của mình.

Trong phạm vi luận án, tác giả đi sâu điều tra, khảo sát bài học nội khóa với hình thức đánh giá qua kiểm tra (chủ yếu kiểm tra viết định kỳ 15 phút và 45 phút), xác định nội dung cơ bản, đổi mới hình thức, phương pháp, quy trình thiết kế đề, các biện pháp tiến hành kiểm tra, đánh giá, thực nghiệm ở lớp 6 và lớp 9 (lớp đầu vào và đầu ra của cấp THCS) ở một số tỉnh, thành phố phía Bắc. Từ xử lý kết quả thực nghiệm, rút ra kết luận khái quát về việc đổi mới đánh giá kết quả học tập lịch sử ở trường phổ thông, góp phần nâng cao chất lượng dạy học lịch sử.

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và các phụ lục, luận án chia thành 3 chương (196 trang).

Chương I: *kiểm tra, đánh giá kết quả học tập lịch sử của học sinh ở trường phổ thông – lý luận và thực tiễn*, làm rõ ba nội dung: tổng hợp, hệ thống hoá các cơ sở lý luận về kiểm tra, đánh giá kết quả học tập lịch sử của học sinh trên cơ sở nghiên cứu các tài liệu triết học, tâm lý học, giáo dục học, phương pháp dạy học bộ môn,...; qua điều tra, khảo sát thực tế chỉ rõ thực trạng của công tác này ở trường THCS; và trình bày định hướng đổi mới kiểm tra, đánh giá kết quả học tập lịch sử của học sinh ở trường phổ thông.

Trong quá trình dạy học, theo tác giả, kiểm tra, đánh giá đóng vai trò quan trọng, *đối với giáo viên*, kiểm tra, đánh giá là kiểm nghiệm thực tế hiệu quả những cải tiến nội dung, phương pháp dạy học, đánh giá khả năng chuyên môn và khả năng sư phạm của mình; *đối với học sinh*, kiểm tra, đánh giá là thước đo kết quả học tập, tạo nên mối liên hệ “ngược ngoài” qua đó giáo viên nắm được kết quả học tập của học sinh để điều chỉnh hoạt động giảng dạy và “ngược trong” giúp các em tự điều chỉnh hoạt động học tập, củng cố, hoàn thiện kiến thức; giáo dục tư tưởng, tình cảm, đạo đức; phát triển toàn diện năng lực nhận thức, đặc biệt là tư duy và hứng thú học tập tích cực; rèn luyện kỹ năng học tập bộ môn. Bên cạnh đó, là một yếu tố của quá trình dạy học, kiểm tra, đánh giá chịu sự tác động của các yếu tố mục tiêu – nội dung – phương pháp và chi phối trở lại các yếu tố này để hoàn thiện mục tiêu dạy học môn học.

Về *thực trạng việc thực hiện kiểm tra, đánh giá kết quả học tập lịch sử của học sinh ở trường THCS*, trên cơ sở xử lý kết quả thực nghiệm trong nghiên cứu luận án, tác giả rút ra nhận xét: *Thứ*

nhất, việc kiểm tra, đánh giá kết quả học tập lịch sử ở trường THCS bước đầu đã có một số đổi mới, được thực hiện đồng thời với đổi mới mục tiêu, nội dung và phương pháp dạy học. Sự thay đổi trong đánh giá có tác động theo hướng tích cực đến việc dạy học. Giáo viên đã thực hiện đa dạng hoá các loại hình, kết hợp phương pháp trắc nghiệm và tự luận trong kiểm tra. *Thứ hai*, việc đánh giá theo chương trình, sách giáo khoa lịch sử hiện hành còn tồn tại nhiều bất cập, lạc hậu, phiến diện, thiên về kinh nghiệm và phương pháp đánh giá nghèo nàn, chủ yếu là câu hỏi tự luận, quan niệm về đánh giá còn có nhiều ý kiến,... nên chưa đánh giá đúng năng lực, phẩm chất của người học; đã có “Chuẩn đánh giá môn học”, nhưng giáo viên hiểu chưa đầy đủ về chuẩn, nên còn lúng túng trong vận dụng, dễ rơi vào tình trạng đánh giá không chính xác; giáo viên chưa có thói quen xây dựng ma trận để kiểm tra, kỹ thuật xây dựng câu hỏi trắc nghiệm (kể cả câu hỏi tự luận) có nhiều điểm chưa hợp lý (chủ yếu là câu hỏi nhớ mà chưa có những câu hỏi đi sâu vào bản chất sự kiện, giữa câu hỏi và phương án trả lời chưa thực sự phù hợp, các phương án “nhiều” ít có giá trị trong việc tạo độ khó cho câu hỏi...); việc chấm bài kiểm tra và sử dụng kết quả kiểm tra để điều khiển quá trình dạy học chưa được thực hiện, giáo viên hiểu về mục đích kiểm tra, đánh giá chưa đầy đủ, vẫn chủ yếu vì điểm số xếp loại, cách cho điểm còn tùy tiện và chưa được công khai. Nhìn chung, việc thực hiện chủ trương đổi mới kiểm tra, đánh giá trong trường phổ thông hiện nay còn chậm chạp. *Thứ ba*, đổi mới kiểm tra, đánh giá kết quả học tập lịch sử của học sinh ở trường THCS thực hiện chưa toàn diện, mới chỉ chú trọng đổi mới phương pháp đánh giá, chỉ

kiểm tra, đánh giá kiến thức, chưa chú trọng kỹ năng và thái độ, giáo viên đứng lớp chưa được trang bị đầy đủ kiến thức cơ bản về kỹ thuật soạn câu hỏi trắc nghiệm và tự luận.

Về định hướng đổi mới kiểm tra, đánh giá kết quả học tập lịch sử của học sinh ở trường phổ thông, theo tác giả cần: 1/ tiếp tục bồi dưỡng, hoàn chỉnh lý luận về đổi mới kiểm tra, đánh giá cho giáo viên. Thay đổi nhận thức, quan niệm đúng về đổi mới kiểm tra, đánh giá, có quy chế hướng dẫn thực hiện đổi mới là yêu cầu quan trọng trong đánh giá kết quả học tập, điều chỉnh quá trình dạy học. 2/ thực hiện đổi mới kiểm tra, đánh giá theo mục tiêu toàn diện. Xuất phát từ mục tiêu, phân biệt mức độ nội dung, nhận thức tâm lý, yêu cầu, điều kiện từng vùng miền, giữa cấp THCS và THPT. 3/ đổi mới hình thức, phương pháp kiểm tra, đánh giá. Đa dạng hoá các hình thức đánh giá thông qua nhiều loại bài học, phối hợp nhiều hình thức, phương pháp đánh giá. 4/ coi trọng kết quả tự kiểm tra, đánh giá của học sinh. Trong kiểm tra, đánh giá, giáo viên là người hướng dẫn, giúp các em nhận biết đúng các tiêu chí để tự đánh giá, thực hiện ngay trong từng bước của quá trình học tập hàng ngày và mang tính điều chỉnh cao đối với mỗi người học.

Chương II: Đổi mới nội dung, hình thức và phương pháp kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của học sinh trong dạy học môn lịch sử ở trường THCS.

Theo tác giả, nội dung cơ bản cần kiểm tra, đánh giá trong các khoá trình lịch sử ở THCS cần xác định trên cơ sở xác định nội dung cơ bản của chương trình, sách giáo khoa lịch sử THCS cần kiểm tra, đánh giá (mục tiêu dạy học; chương trình lịch sử ở trường phổ thông;

hình thức, phương pháp kiểm tra, đánh giá; chọn và khai thác nội dung cơ bản cần kiểm tra, đánh giá; và qua kiểm tra, đánh giá rèn luyện học sinh phương pháp học tập tích cực, góp phần đào tạo thế hệ trẻ thành người có phẩm chất phát triển toàn diện) và xác định nội dung cơ bản các khoá trình lịch sử ở trường THCS cần kiểm tra, đánh giá (chuẩn kiến thức, kỹ năng môn học).

Về các hình thức kiểm tra học tập lịch sử của học sinh ở trường THCS, gồm: kiểm tra miệng (mức độ yêu cầu là ở mọi thời điểm học tập cần đạt nội dung kiến thức cơ bản theo mục đích của việc kiểm tra, rèn luyện ngôn ngữ nói, diễn đạt, trình bày một nội dung, một vấn đề lịch sử thành thực, giúp học sinh bộc lộ tình cảm); kiểm tra viết 15 phút (yêu cầu mức độ cần đạt về kiến thức là hiểu biết kiến thức cơ bản, về kỹ năng là rèn luyện kỹ năng học tập bộ môn, về thái độ biết bày tỏ thái độ, tình cảm của mình); kiểm tra viết 45 phút (yêu cầu mức độ đánh giá toàn diện được xác định về kiến thức là kiến thức cơ bản, trọng tâm cần kiểm tra, đánh giá phù hợp với mục đích của bài kiểm tra, rèn luyện kỹ năng học tập bộ môn, thể hiện thái độ tình cảm, hoàn thiện nhân cách, đạo đức học sinh); kiểm tra, đánh giá qua hoạt động thực hành (gồm: xây dựng, sử dụng đồ dùng trực quan, sưu tầm hiện vật, tranh ảnh,... góp phần rèn luyện khả năng thực hành, vận dụng biết phân tích, trình bày nhận xét của học sinh, nâng cao chất lượng dạy học lịch sử).

Về các phương pháp kiểm tra, đánh giá. Việc đổi mới các hình thức kiểm tra, đánh giá gắn liền với việc sử dụng đa dạng nhiều phương pháp đánh giá. Mỗi phương pháp đều có ưu, nhược điểm,

không có phương pháp nào là hoàn hảo, nên cần có sự kết hợp để phát huy ưu điểm, khắc phục hạn chế của mỗi phương pháp nhằm đánh giá toàn diện, chính xác kết quả học tập của học sinh. Một số phương pháp kiểm tra, đánh giá được tác giả trình bày gồm: 1/ câu hỏi tự luận (là loại câu hỏi luận đề, được sử dụng trong kiểm tra miệng và kiểm tra viết); 2/ câu hỏi tự luận (cần tập trung vào kiến thức cơ bản đòi hỏi làm việc độc lập của học sinh; đa dạng hóa câu hỏi, lựa chọn dạng câu đặc trưng phù hợp với nội dung dạy học; câu hỏi cần có tính hệ thống; kết hợp sử dụng câu tự để phát huy ưu điểm và khắc phục nhược điểm của mỗi phương pháp); 3/ thực hành, quan sát (có tác dụng tốt trong đánh giá quá trình học tập, theo dõi biểu hiện hành vi, thái độ); 4/ các phương pháp mới như lập hồ sơ học tập, học theo dự án, học theo nhóm, theo góc (có vai trò và tác dụng tốt đối với việc đánh giá khả năng tự học, tự rèn luyện của học sinh).

Trong phần cuối chương này, tác giả thiết kế các đề kiểm tra trong quá trình giảng dạy bộ môn lịch sử theo định hướng đổi mới.

Chương III: *Các biện pháp tiến hành kiểm tra, đánh giá kết quả học tập lịch sử của học sinh ở trường THCS* (tr.134-181).

Đổi mới kiểm tra, đánh giá trong dạy học lịch sử đòi hỏi người giáo viên phải đầu tư về thời gian, công sức để xác định đúng mục đích, lựa chọn nội dung, hình thức và phương pháp kiểm tra phù hợp với đối tượng, trình độ của học sinh, thể hiện nghệ thuật sư phạm của người thầy, tránh tuyệt đối hóa, hoặc xem thường hoặc quá coi trọng xem nó như một hoạt động duy nhất trong quá trình

dạy học. Bởi vậy, khi tiến hành kiểm tra, đánh giá kết quả học tập lịch sử của học sinh cần thực hiện *các biện pháp*:

Thứ nhất, thực hiện ra đề kiểm tra theo đúng quy trình.

Thứ hai, yêu cầu tiến hành kiểm tra nghiêm túc theo đúng quy chế chuyên môn.

Thứ ba, thực hiện tốt khâu chấm bài và đánh giá kết quả kiểm tra.

Thứ tư, sử dụng kết quả kiểm tra trong việc điều chỉnh quá trình dạy học.

Tiếp đó, tác giả trình bày *quy trình và kết quả thực nghiệm sư phạm*, với mục đích kiểm nghiệm sự phù hợp của những đề xuất xác định nội dung, hình thức, phương pháp, quy trình thiết kế đề, các biện pháp tiến hành kiểm tra, đánh giá kết quả học tập lịch sử ở trường THCS theo tinh thần đổi mới được nêu ra trong luận án so với cách kiểm tra, đánh giá “truyền thống” và là cơ sở để rút ra kết luận và khẳng định tính khả thi, hiệu quả của những đề xuất ở phần sau.

Trong phần cuối luận án, tác giả đề xuất *một số kiến nghị*, gồm:

- Tiếp tục thay đổi nhận thức, quan niệm của giáo viên, học sinh, các nhà quản lý về vai trò, ý nghĩa của đổi mới kiểm tra, đánh giá để nâng cao chất lượng và điều chỉnh quá trình dạy học.

- Đa dạng hoá các loại hình đánh giá, sử dụng kết hợp nhiều hình thức đánh giá, như lập hồ sơ học tập, dạy học theo dự án, thực hành bộ môn, Việc đánh giá thực hiện trong cả quá trình, đánh giá liên tục kết quả sự tiến bộ của học sinh trong học tập.

(xem tiếp trang 62)